

9 APRIL

‘Niet doen, Paul, alsjeblieft niet doen.’ Mijn moeder kruist haar armen voor haar borst om me af te weren, maar ik haal uit en ren weg, bots bij de deur tegen mijn vader, sprint de gang in, sla een bocht om en beland in de lege conversatiezaal. Nergens een gordijn. Nergens een diepe kast. Nergens ook maar een wastafel om onder weg te kruipen. Hijgend zak ik in een stoel – hij vindt me toch wel – en dan begint het wachten. Veertig, zestig, honderd; ik tel tot ik in de war raak en opnieuw moet beginnen, maar steeds raak ik de tel kwijt en begin ik opnieuw. Dan ineens staat papa op de drempel, colbert gekreukt, haar door de war. Heel rustig loopt hij op me af en pakt mijn handen, knijpt in mijn pols: ‘Niet schrikken, knul...’ Ik schud mijn hoofd want ik wil niet horen wat er komt, maar hij haalt diep adem en dan komt het toch: ‘Je moeder is gestorven. Je moeder is gestorven en ze is in de hemel.’

Aan de rand van het plafond zit een lekkageplek in de vorm van een dolk die kronkelend eindigt in een scherpe punt. Ernaast loopt een bruine barst naar een hanglamp in het midden. Juffrouw Martens beweert dat de hemel de mooiste plek is van het heelal, maar volgens mijn vader kan ze nogal overdrijven.

Hij trekt me uit de stoel, voelt dat ik tegenstribbel en buigt zich voorover. ‘Je hoeft niet bang te zijn, we gaan niet naar haar toe.’

Twee verpleegsters komen ons in de gang tegemoet en onderbreken hun gesprek. Mij kijken ze niet aan, hem groeten ze met een knikje. Hun ogen priemen in mijn rug. Tot bij de lift zijn onze voetstappen het enige geluid in de gang en zelfs bij de kamers met zes patiënten is het stil. Een broeder laat ons voorgaan en slaat zijn ogen neer. Het is gek: nog nooit heeft mijn vader me 'knul' genoemd.

Pas buiten, bij het oversteken, geeft hij me een hand en in de tram naar huis friemelt hij aan zijn jas. Hij staart uit het raam. Twee keer kijkt hij naar me omlaag en de tweede keer blijft hij kijken tot ik mijn gezicht naar het gangpad draai. Zestien benen. Op het gangpad staan zestien benen van acht mensen, waarvan er vier eerder uitstappen dan wij.

Thuis ren ik onmiddellijk naar boven, naar mijn kamer, maar als ik hem in de gang hoor telefoneren, sluip ik naar de trap: tree acht van boven, twaalf van onderen, hij telde ze vroeger als hij me in bed stopte. Na het gesprek drukt hij zijn voorhoofd tegen de muur en blijft zo een ogenblik staan; zijn kruin een *vogel-nestje*, mama's woord.

Hij draait opnieuw: 'Met Jaap. Schrik niet, het is voorbij. Ria is gestorven.'

Na het vierde telefoongesprek verdwijnt hij in de keuken en drinkt uit de kraan. Daarna belt hij nog drie keer en elk gesprek verloopt hetzelfde: eerst draait hij een nummer, dan haalt hij diep adem en als er wordt opgenomen, zegt hij steeds: 'Met Jaap. Schrik niet, het is voorbij. Ria is gestorven.'

Niks over wat ik heb gedaan, niks over de hemel.

Vijftig meter achter me, in de Schinkel, begint de motor van een binnenvaartschip te stampen. Het schuim spat tegen het achterdek omhoog en een man in hemdsmouwen draait zijn stuur-

wiel eerst naar rechts, dan razendsnel naar links. Een jongen op de achterplecht werpt een touw naar de kade. Verderop is vorige maand de eerste supermarkt in de buurt geopend, misschien gaan ze daar boodschappen doen.

Om en om schiet ik met links en rechts tegen het muurtje naast ons huis, maar links gaat nog niet goed en de bal raakt het raamkozijn van buurvrouw met de rug, zoals mama haar noemt; ze is zo krom als een hoepel en strekt haar nek als ze tegen je praat.

Tien minuten geleden stuurde papa me naar buiten omdat hij nerveus werd van mijn gedraai: 'Ga een wandeling maken, een balletje trappen.' Hij had niet in de gaten dat hij zelf ook liep te draaien en zelfs twee keer de la van het dressoir opentrok zonder er iets uit te halen.

Over drie weken is de cupfinale tussen Benfica en Real Madrid in het Olympisch Stadion; rechts, links, rechts, links... Re-al Madrid, ma-ma is dood... Opnieuw schampt de bal het raam van buurvrouw met de rug. Links, rechts, links... Een paar maanden geleden moest ook zij naar het ziekenhuis, maar een week later kwamen mama en ik haar alweer tegen op straat. Ze schep-te op dat zelfs de pleuritis haar er niet onder kreeg omdat Onze-Lieve-Heer het nog geen tijd voor haar vond. 'Die klets-kous moet kennelijk eerst met haar neus de grond raken,' mopperde mama, en toen ze uit zicht was zei ze dat ik niet overal met mijn neus op moest zitten, sommige dingen zijn bestemd voor grote mensen. Boos liep ze voor me uit, maar bij het brugwachters-huisje trok ze me onverwacht tegen zich aan. 'Dat was onrede-lijk. Je mag natuurlijk overal met je neus op zitten, je bent mijn eigen kleine privédetective.'

's Avonds vertelde ze aan papa dat buurvrouw met de rug toch nog wat extra tijd had gekregen en weer praatjes had voor tien. Hij schudde zijn hoofd en vond het oneerlijk dat dat oude mens straks misschien wel honderd wordt. Voorzichtig omhelsde hij

haar, maar toch zo dat haar gezicht vertrok. Toen ze zag dat ik ook in de kamer stond, tikte ze op zijn schouder.

Oom Peter doet alsof er niks aan de hand is en goochelt een gulden uit mijn oor, die truc liet hij de vorige keer ook al zien. Hij zit naast brede oma, mama's moeder, die ik zo noem omdat ze vrij vierkant is en 98 kilo weegt. Ze lacht bijna nooit en mama beweert dat 'al dat chagrijn' zich ophoopt in haar buik. Ook eet ze nogal onsmakelijk, want haar kaken malen als die van een giraf en soms smakt ze omdat haar mond, dat beweert ze althans, niet zo makkelijk meer sluit. Toen ze me zag, schudde ze haar hoofd en bleef me aankijken, zodat ik op het laatst maar naar mijn kamer sloop. Bij de trap hield lieve oma, papa's moeder, me tegen en deed een greep in haar tas. Lieve oma is juist klein en slank, en ze praat in vragen. 'Paul?' Zachtjes drukte ze een jojo in mijn hand en kneep me in mijn wang. 'Denk je dat je het snel kunt leren?' Mijn middelvinger wurmde zich in het lusje, maar al na drie slagen bleef de jojo hangen omdat iedereen naar me keek.

Na een uur zegt papa waar de visite bij is dat hij me een nachtje meegeeft aan brede oma en nu loop ik in één ruk door naar mijn kamer. Achter de dichte deur komt hij uitleggen dat het niet anders kan. Ik geef geen grote mond omdat hij alles kan hebben gezien. Om toch iets te zeggen vraag ik of mijn lego mee mag.

'Je lego? Daar speel je al minstens twee jaar niet mee.' Hij is binnengekomen en kijkt naar het karretje naast mijn bed met de opgestapelde dozen lego. 'Zie je jezelf dat karretje over het trottoir in Harmelen slepen?'

Brede oma woont al haar hele leven in Harmelen, een dorp in de buurt van Utrecht. Volgens mijn moeder is het 'een gehucht

van niks', maar oma schept er graag over op dat er in januari een ernstig treinongeluk gebeurde met 93 doden en 52 gewonden. Zeker twintig keer heeft ze me verteld dat zich op 'die mistige maandagmorgen een ramp voltrok van een enorme omvang'.

Als ze haar hand naar me uitsteekt, verplaatst mijn koffertje zich naar de hand die ze wil pakken. Ze snuift als ze misgrijpt. Behalve een pyjama en een tandenborstel heb ik ook een leesboek, een bloes, een onderbroek, de jojo en mijn spaarpot ingepakt. De spaarpot is een bijenkorfje zonder geld, waar ik al ongeveer vier jaar mee slaap omdat het precies in mijn hand past en lekker bobbelig aanvoelt. Onder de deken glijden mijn vingers net zo lang over de zesenzestig inhammen tot ik het niet meer in de gaten heb en wegdroom. Het legokarretje is thuis gebleven, een van de wieltjes draaide ineens niet meer, maar voordat we vertrokken bouwde ik een toren tot voorbij mijn knie. Hij staat naast mijn bed en mag in geen geval worden afgebroken. Papa drukte zijn tong tegen zijn wijs- en middelvinger en zwoer dat het gebouw er morgen nog zou staan, met, nu stak hij de wijsvinger omhoog, een verrassing ernaast. En ik hoefde niet zo benauwd te kijken als hij een verrassing belooft.

Met kleine pasjes loopt brede oma naast me, soms moet ze even stilstaan om op adem te komen. De opa die bij haar hoorde heb ik nooit gekend, maar als ik haar moet geloven, was hij 'bepaald geen makkelijke man'. 'Nee,' zei mama toen ze het voor de zoveelste keer moest horen, 'jij was een makkelijke vrouw.'

In de buurt van haar huis gaan we naar de hertenkamp, waar ze voer verkopen in puntzakjes, maar oma beweert dat die beesten net zo lief gras eten. Om zes uur krijg ik zelf twee boterhammen, waarvan één met tevredenheid, wat margarine betekent. Met een kleverige lepel schept ze suiker in de kop thee naast mijn bord en omdat ik die wegtrek ook op mijn hand. Mama is tegen suiker, maar ik wil niet aan haar denken. Gelukkig schiet de grote jongen me te binnen met wie ik vorige week naar school

opliep, toen alles nog normaal was. Hij zit op een BLO, wat Bijzonder Lager Onderwijs betekent en waar alleen bijzonder slimme kinderen op zitten. Zegt hij. Inderdaad is het bijzonder dat hij nooit zijn tanden poetst en in plaats daarvan elke dag twee appels eet om zijn gebit te masseren en tegelijkertijd zijn tanden te trainen. Hij scheidt op dat als hij achttien is, zijn kaken klaar zijn voor het serieuze werk, zoals kroonkurken op een colafles.

Oma komt puffend uit haar stoel overeind en zet de televisie aan voor het journaal. 'Je kunt oud zijn en toch je tijd vooruit,' zegt ze tegen de nieuwslezer. Volgens sommige jongens in mijn klas zijn er prachtige programma's, maar mama is ervan overtuigd dat zo'n toestel de mensen lui maakt en je moet niet alle verhalen klakkeloos geloven. 'Wat een volksverlakkerij!' roept oma naar het toestel en in het blauwe, springende licht lijkt ze op de geestverschijning uit een sprookjesboek van toen ik zes was. Achter het raam ligt haar tuin, waar geen enkele bloem groeit omdat ze grijze stoeptegels *praktischer* vindt. Helaas hoeft ik niet te vragen of ik nog even een balletje mag trappen, want A heeft ze geen balletje, B mag ik geen lawaai maken en C is het al avond. D, dat vergeet ik bijna, vindt ze dat ik moet binnenblijven omdat haar dochter, omdat mijn moeder...

Na vijf minuten zeg ik dat ik naar bed wil, want dan moet ze opstaan en met me meelopen naar de logeerkamer boven. Drie keer zet ze zich af om overeind te komen en als ze eindelijk wankelend rechtop staat, veegt ze haar voorhoofd af en fluistert dat ik geen normale jongen ben.

Het logeerbed ruikt muf en de kamer is donker, maar van oma moet ik niet zeuren want de lantaarnpaal buiten geeft voldoende licht. 'Kijk, en het is ook nog vollemaan,' zegt ze terwijl ze de gordijnen sluit. Door een spleet loopt een streep over mijn bed,

die op de muur bij het kruisbeeld eindigt, precies bij de spijker in de voeten van Jezus. Als mama in de hemel is, is ze dan bij hem?

Ook onder de kamerdeur valt licht naar binnen en om niks te hoeven zien, trek ik de deken over mijn hoofd. Vorige week vertelde juffrouw Martens over onderduikers die zich bij het minste geringste onraad in een kruipruimte of kast moesten verbergen en al bij de kleinste lichtverandering doodsangsten uitstonden. Kwam er iemand aan? Stond er al iemand voor de deur? 'Aufmachen, schnell!' Terwijl ze schreeuwde zoals de Duitsers deden en dof op haar lessenaar bonkte, zochten mijn ogen de tafel met spullen die we speciaal voor de lessen over de Tweede Wereldoorlog hadden mogen meenemen: vier bonnenboekjes, een stukje katoen met een gele ster, een tijdschriftfoto met uitgemergelde mensen, foto's van lompenkinderen in de Hongerwinter, een Ausweiss, een mouwband met hakenkruis, een oude radio, een gebutste helm, een geschilderd portret van een meisje met een gele strik in haar haar, en daaronder het kettinkje met de davidster dat ikzelf van mijn vader had meegekregen. Dagenlang had ik lopen zeuren, maar hij had alles 'uit die rotjaren' allang weggegooid omdat oorlogen stinken en trouwens: hij had wel iets anders aan zijn hoofd dan 'de oorlogstafel van een schooljuf'. Met iets anders bedoelde hij mama, die zoals gewoonlijk zijn aandacht vroeg en ook kreeg. Uiteindelijk kwam hij met een kettinkje dat een Joodse man hem had gegeven die twee concentratiekampen had overleefd en daardoor, zoals papa dat noemde, een bijzonder verhaal met zich meedroeg.

'Mitkommen, rauss!' De stem van juf Martens sneed door het lokaal alsof haar nagel over het bord schraapte en voor de derde keer glijden mijn vingers over de gaatjes in de bijenkorf, maar ik wou dat ik mijn lego had. Oom Peter begreep het wel dat ik weer torens bouwde want hij is zelf architect en volgens hem bieden stenen houvast en verdwalen we als er geen torens zijn: 'Torens zijn ijkpunten,' zei hij tegen de gulden die hij uit mijn oor had

gegoocheld en ik antwoordde dat bergen ook ijkpunten zijn, omdat iedereen ze in de verre omtrek kan herkennen. 'De Mount Everest is 8848 meter hoog,' wist ik van aardrijkskunde, 'dat is van Amsterdam naar Ouderkerk, misschien Uithoorn.' 'Jij hebt het door,' antwoordde hij. Vierenzestig, vijfenzestig, zesenzestig. Mijn middelvinger wrijft langs de gleuf van de bijenkorf waar de verf af bladdert, net als van de derde en de tiende tree van onze trap. Plotseling herken ik iets op het tafeltje onder het kruisbeeld: een foto van mijn vader en moeder, dezelfde foto als bij ons op het dressoir. Papa heeft lachend zijn arm om haar heen geslagen en zij kijkt naar de camera en houdt haar buik vast met mij, zoals dat heet, in aantocht. Ik knijp mijn ogen dicht en druk de bijenkorf zo hard op mijn borst dat er inhammen achterblijven. Oma's tuin heeft achttien stoeptegels in de lengte, vierentwintig in de breedte. Achttien in de lengte, vierentwintig in de breedte. Achttien lengte, vierentwintig breedte... Plotseling duwen mijn benen de deken opzij en lopen op eigen kracht naar het tafeltje. Mijn linkerhand betast de randen van het fotolijstje en de rechter grijpt naar mijn koffer. De foto verdwijnt erin, ze hoeft mij ook niet te zien.

10 APRIL

'Mijn zoon.' Brede oma heeft me weer thuisgebracht en papa tilt me op. 'Moeder.' Ze is zijn moeder niet, maar dat maakt hem niet uit. Terwijl hij haar wangen kust zonder die te raken, houdt hij mij nog in zijn armen; haar haren tegen mijn wang. Ik moet vertellen wat ik heb meegemaakt, maar kan niks bedenken en als ik blijf zwijgen, vraagt hij of ik goed heb geslapen en dat is een strikvraag: moordenaars slapen nooit goed en worden gestraft met de ergste dromen. Inderdaad werd ook ik achtervolgd door een nachtmerrie, die drie keer terugkwam en waaruit ik

alle keren zwetend wakker schrok: in de hertenkamp voerde ik de herten, niet met oma, maar met mama. We hadden speciaal voer gekocht en ze moest lachen omdat ik bang was voor de malende kaken. Ze deed voor hoe ik mijn hand het beste kon houden, plat, en als ik dan nog bang was, moest ik mijn ogen maar dichtdoen. De vochtige lippen kon ik werkelijk voelen en het klopte dat het hert inderdaad niet beet, maar toch werd ik boos omdat ze me altijd voorzegt wat ik moet doen. Ik schreeuwde dat als ze het allemaal zo goed wist, ze voortaan zelf maar de dieren moest voeren en mij erbuiten moest laten. Met het puntzakje stak ik haar in de borststreek en zonder om te kijken rende ik weg.

Mijn vader gaat me voor naar mijn kamer. De toren staat nog overeind, maar hij wijst op het cadeau ernaast en trekt rimpels in zijn voorhoofd als ik het heb uitgepakt: 'Je wilde toch weer met lego spelen? Je wilde toch een heel hoge toren bouwen? Dat gaat makkelijker met meer lego.'

Het is onbegrijpelijk dat hij me nog steeds niet heeft aangegeven en zelfs niet straft, en het is nog onbegrijpelijker dat hij me in plaats daarvan net als lieve oma een cadeau geeft, al is het dan lego.

'En rij eens met je karretje.'

Ik pak de stok van de grond, trek het karretje naar me toe en snap niet wat hij bedoelt.

'Het wieltje is gemaakt, je kunt hem weer vooruit trekken.'

Met de stok in mijn hand blijf ik doodstil staan.

'Ga maar spelen, dan kan ik beneden nog wat praten.' Hij draait zich om en sluit ongevraagd de deur, zodat ik de groeistreepjes op de muur kan zien; elke eerste januari trok mama ze boven mijn hoofd. De trap kraakt onder zijn voeten en negentien treden lang balanceert de nieuwe legodoos op mijn vlakke hand voordat ik hem naast mijn bed tegen de muur smijt.

Vanaf mijn plek onder de tafel zie ik het dressoir met de schemerlamp en mama's grote schelp uit Egmond. De Friese staartklok spiegelt in het raam. Voor ons huis wiegt 'die verdomde iep', zoals papa hem noemt, omdat de neerdwarrelende zaadjes met tientallen tegelijk in de hal en zelfs in de gang vallen. 'Probeer ze zelf maar eens op te veggen,' zei hij vorige week tegen mama.

De klok staat al een dag stil, want als niemand er meer iets over zegt, vergeet hij hem op te winden. Het koperen gewicht hangt vlak boven de grond en de wijzers staan op kwart over elf. Vroeger zat ik ook onder tafel, maar dan tussen hun benen; die van papa rechts en mama links. Ze was toen ook al ziek, maar ze liep nog gewoon door het huis zonder dat je iets aan haar merkte. Papa tikte met zijn voet op de grond als hij dacht dat hij ging winnen en je kon erop wachten tot ze zei: 'Hou daar eens mee op.' 'Pardon,' antwoordde hij dan, maar even later begon het tikken opnieuw.

De zon schittert door de boombladeren en er steekt een windje op, want de verdomde iep verandert in een wuivende koningin. Soms lagen er boeren en vrouwen op mama's schoot, die in de plooiën van haar rok verdwenen als ze een kaart had die ze niet kwijt kon. Een enkele keer trok ik haar nylonkous recht en dan sloeg ze op haar been alsof ze een mug wilde verjagen. Bij 'laatste kaart!' klopten haar knokkels op het hout en als ze het spel uitspeelde, riep ze 'voilà!'. En soms nog eens: 'Voilà!'

Nu raakt mijn hoofd de onderkant van het tafelblad en pulk ik aan een bies onder papa's stoel. 'Om uiterlijk halfnegen ben ik weer thuis,' bromde hij zonder te vertellen waar hij heen ging, maar zijn gezicht zei 'aula' en hij vergat gedag te zeggen. Vanmiddag had brede oma al geregeld dat zij wel op mij zou passen, 'want,' hoorde ik uit de keuken, 'ik ben er nu toch en dan kan ik

net zo goed gezellig een hapje mee-eten.' Met koffie in haar hand komt ze de kamer binnen en zonder te aarzelen zakt ze in papa's fauteuil. Het lijkt of ze neuriet, maar in werkelijkheid voert ze gesprekken in zichzelf met hikkende lachjes en hoge uithalen. Als ik plotseling mijn karretje omkieper, schiet ze overeind en maakt vlekken op haar jurk. Ze gilt van de pijn en staart me met grote ogen aan. Een halfuur later staat mijn vader voor de tafel en knipt met zijn vingers. Mitkommen! De zwarte schoenen die hij vanochtend 'nog even gauw' met lieve oma heeft gekocht, glanzen als de laarzen van een Duitser. Ik klauter niet snel genoeg overeind want hij trekt aan mijn arm en schudt me door elkaar. Brede oma loert vanachter de kamerdeur.

'Een jongen van elf zit niet meer onder tafel, heb je dat begrepen?'

Ik weet niets te antwoorden.

13 APRIL

De gasten geven me een hand of zoenen mijn wang. Sommigen doen overdreven aardig, anderen blijven me verdacht lang aanstaren. Ik stel me verdekt op achter brede oma en volg haar als een schaduw. Oom Peter voegt zich bij ons en fluistert dat er twee zwarte Buicks de kade op rijden en één Cadillac, koning der limousines; geruisloos komen ze dichterbij en stoppen voor ons huis. Amerikaanse sleeën zijn mijn favoriete wagens maar toch ben ik opgelucht dat ik niet mee hoef; papa vindt me nog even te jong voor 'dit soort plechtigheden', maar de echte reden houdt hij voor zich. Eerlijk gezegd ben ik bang voor de kist, omdat mama tegen het hout kan tikken en vragen of ik tegen haar aan kom liggen.

Oom Kees blijft bij me. Hij woont om de hoek en is eigenlijk geen familie, maar soms loopt hij zomaar door de achterdeur de

keuken binnen. Zijn haar zit door de war en op zijn wang groeien haartjes die hij is vergeten te scheren. Met trillende vingers aait hij over mijn hoofd en als niemand kijkt, mompelt hij dat ik blij moet zijn dat ik niet mee hoef in de stoet: 'Je mag vijf minuten in zo'n auto zitten die tien kilometer per uur rijdt, en daarna zit je anderhalf uur in de kerk. Tel uit je winst.' Uit de binnenzak van zijn jasje vist hij een spel kaarten, dat hij me heel kort voorhoudt: 'Ik ga jou leren liegen of pesten, of allebei.' Hij ademt in mijn oor. 'Dat is belangrijk in het leven.'

Omdat hij is afgekeurd voor zijn werk en last heeft van verdrietige gedachten gaat hij niet met de anderen mee. Schichtig kijkt hij om zich heen of iemand hem heeft horen praten. Een vrouw die ik niet ken, loopt langs de groepjes gasten en fluistert ook tegen hem dat het tijd is. Hij schrikt en bergt snel de kaarten op. Precies op dat moment komt lieve oma naar ons toe. 'Dacht je dat ik je vergeten was?' Ze overhandigt me een kreukelig papieren zakje met een piepklein, roze tv'tje. Onderop zit een drukknop en achterin een kijkgaatje. Voor mijn oog schieten beroemde bouwwerken voorbij, maar jammer genoeg is oom Peter net een minuut geleden naar buiten gegaan.

'Sinds kort hebben wij ook tv,' zegt oom Kees als we alleen zijn. 'Een knots van een ding, maar op dat kleintje van jou is méér te zien.' Hij neemt hem voorzichtig uit mijn hand en gaat ermee voor het raam staan. 'Ah, en jij hebt kleur. De Towerbridge in Londen, daar hebben Els en ik op gestaan toen we op huwelijksreis waren.' Hij zegt het zuchtend tegen de kade, want volgens mijn vader leeft zijn vrouw om ruzie te maken en is ze daar de laatste jaren uitstekend in geslaagd. 'En hier hebben we het Louvre in Parijs, het museum met de *Mona Lisa*, een wereldberoemd schilderij.' Hij draait zich om en staart naar de Friese staartklok, die nog altijd stilstaat. 'Mona Lisa lacht zoals alleen Mona Lisa lacht, dat kan ik dus niet nadoen.' Hij probeert het toch en zijn lippen krullen, maar zijn ogen blijven dromerig sta-

ren, alsof de wijzerplaat het mooiste is wat hij ooit heeft gezien. Dan keert hij zich weer om naar het raam en drukt zijn oog opnieuw tegen het kijkgaatje: 'De Akropolis in Athene. Ik heb wel eens gelezen dat bij de bouw van die tempel duizenden slaven naar beneden lazerden, in één keer morsdood.' Hij kijkt me over zijn schouder aan: 'Weet je eigenlijk wat slaven zijn?' Ik knik en wil iets terugzeggen, maar hij is me voor: 'Nou, dood, dood, dat is misschien wat overdreven, maar leuk was het in elk geval niet.' Zenuwachtig grijpt hij naar het spel kaarten in zijn binnenzak.

'Daar zijn we weer.' De stem van papa klinkt in de gang. Achter hem komen lieve oma, oom Gerard en een vreemde, zwarte man de kamer binnen.

Oom Gerard is missionaris in Afrika, dus waarschijnlijk hoort die neger bij hem en heeft hij hem tot het christendom bekeerd. Papa zei een keer dat hij blij was dat hij niet als eerste geboren was want dan had hij broeder of pater moeten worden 'en dan had ik jou niet gehad'. Daarbij knipoogde hij naar mama, die een wegwerpgebaar maakte en lachend een andere kant op keek. De vorige keer dat oom Gerard er was, op haar verjaardag twee jaar geleden, had hij nog een baard en hij draagt ook geen witte jurk meer, maar een gewone, zwarte broek en een zwart overhemd. Wel heeft hij nog een wit boordje, dat aan de achterkant, onder zijn haar, een paar millimeter is ingescheurd en gelig is verkleurd. Als cadeau had hij toen een houten vis voor mama meegenomen die door de mensen in zijn dorp *met primitief gereedschap*, zoals hij dat noemde, was vervaardigd. Boven het aanrecht zwemt de vis slome cirkels aan een touwtje en als papa wil voordoen hoe je een bal met het hoofd moet raken, kopt hij ertegenaan. Oom Gerard gaf mama op die verjaardag nog een

tweede cadeau, dat in een Franstalige krant was gewikkeld. 'Wijwater?' vroeg ze, maar hij schudde zijn hoofd. 'Van de medicijnman,' zei hij zacht.

Oom Gerard tilt me op, kust me op mijn wang en zegt dat ik hem nog eens zijn rug kost.

Mijn voorhoofd botst tegen zijn bril. Ik kijk naar de neger, die gewoon Nederlands spreekt en hinnikend lacht als hij me een hand geeft. Misschien is hij een stille die mijn gangen moet nagaan en opletten of ik me verdacht gedraag.

'Je kijkt alsof ik een bosgeest ben,' zegt hij, 'maar ik ben Roy en alleen als er geen dieren in de buurt zijn, eet ik kinderen.' Nu moeten ook de anderen lachen, maar het zou waar kunnen zijn.

'Oom Roy komt uit Suriname,' zegt mijn vader. 'We hebben samen in dienst gezeten en werden daar vrienden.'

'We hebben in Indonesië gevochten,' verduidelijkt de neger en als grapje spant hij zijn vingers om papa's nek. 'En daarna werden we inderdaad vrienden. Wacht.' Hij laat papa los en loopt naar de deur, 'in de auto heb ik iets voor je.' Hij wandelt de kade op en vanachter het raam zie ik hoe hij met een zwierig gebaar de achterbak van een witte Citroën DS opent.

'Zo, zo.' Lieve oma is naast me komen staan. 'Rijdt meneer in een snoek?'

'Dan had ik ook maar een vak moeten leren.' Mijn vader slaat een arm om mijn schouder en we zien hoe zijn vriend een bruine tas uit de kofferbak trekt. 'Oom Roy is dokter,' zegt hij, en achter zijn hand tegen lieve oma: 'Een die tenminste zijn vak verstaat.'

De zwarte dokter zet zijn tas op de stoep en haalt er iets zilverkleurigs uit wat glinstert in de zon. Als hij weer binnen is, vraagt hij of ik even mijn benen over elkaar wil doen en voor ik er erg in heb, schiet mijn onderbeen vooruit. Iedereen lacht en ik weet niet waar ik kijken moet. 'Jij kunt het ook,' zegt hij en hij overhandigt me het hamertje.

Zacht tik ik op zijn knie en met volle kracht schiet ook zijn on-

derbeen vooruit. Op een haar na mist hij mijn vader. Weer moet iedereen lachen en lieve oma vraagt of ik soms net als oom Roy dokter wil worden.

‘Dan is dit je eerste instrument.’ De neger wijst naar het hamertje in mijn hand, maar kijkt naar oom Kees, die papa heeft aangestoten.

‘Vanwege de omstandigheden heb ik het maar niet te vrolijk gemaakt met de jongen,’ zegt die, ‘eerst een beetje gekaart en daarna in de tuin in het zonnetje gezeten.’

Mijn vader steekt zijn duim omhoog. ‘Prima Kees, dank je wel, uitstekend gedaan.’

15 APRIL

Oom Gerards boot vertrekt pas op 1 mei naar Afrika en tot die tijd logeert hij bij ons. Hij zit op mama’s stoel en wiebelt met zijn voet. Bij zijn enkel hangt een draad, die ik niet durf los te trekken omdat ik mezelf dan verraad. Soms lijkt het alsof een zachte fluittoon de kamer vult, maar steeds als ik me voorneem ernaar te luisteren, is het geluid weg. Net cirkelde er een mot bij mijn hoofd die ik niet kon doodslaan omdat ik mezelf dan ook zou verraden. Al een kwartier speelt oom Gerard schaak met mijn vader en tot nu toe hebben ze nog niet ontdekt dat ik onder tafel zit. Ik moet poepen. Door mijn voet onder mijn achterste te drukken kan ik de aandrang stoppen, maar het is bijna onmogelijk om ongemerkt mijn been die kant op te krijgen. Als ik een wind laat, verraad ik mezelf ook. Centimeter voor centimeter verschuift mijn voet geruisloos naar mijn bil, zó geruisloos dat ik het zelf niet hoor. Nu is het de kunst om mijn onderlijf omhoog te wippen zonder dat mijn hoofd tegen het tafelblad stoot.

‘Als het nog lang duurt, ga ik naar bed.’ Oom Gerards stem doorbreekt de stilte. ‘Per slot van rekening is het al kwart over elf.’

‘Wat klets je nou?’ Papa stoot zijn knie tegen de tafelpoot bij de muur.

‘De klok.’

Papa mompelt dat hij die straks wel zal opwinden. Met veel kabaal worden stukken uitgeruild en plotseling valt er een pion van tafel. Vijftig centimeter van me vandaan tast papa’s hand over de grond als een inktvis over de zeebodem. Zweet kriebelt op mijn rug.

‘Je moet het me niet kwalijk nemen.’ Opnieuw doorbreekt oom Gerards stem de stilte, ‘maar ik verbaas me over je schoonmoeder. Ze lijkt een beetje...’

‘Ik neem je helemaal niks kwalijk. Ze is een beetje...’

Allebei moeten ze lachen.

‘Ik bedoel: je dochter overlijdt. Ik kan me zo voorstellen dat er voor een moeder...’

‘Ze is een eigenheimer.’ Papa schuift zijn stoel naar achteren en slaat zijn ene been over het andere. ‘Ria was een echt vaderskind. Eigenlijk had ze niet veel op met haar moeder.’

‘Juist,’ zegt oom Gerard.

‘Wat niet wil zeggen dat ze elkaar niet geregeld zagen, het mens kwam minstens twee keer per week in het ziekenhuis. Ik zei wel eens tegen Ria: “Jullie hebben elkaar nodig om te kankeren.”’

‘Juist,’ herhaalt oom Gerard.

‘Sorry, dat woord is misplaatst.’ Papa schraapt zijn keel. ‘Haar vader had ook K, maar een andere dan zijn dochter.’

‘Ach.’ Oom Gerard trekt zijn stoel iets dichtter naar de tafel en schopt bijna tegen mijn buik.

‘Er zit mij ook iets dwars,’ zegt papa op fluisterton. ‘Iets wat voortdurend in mijn hoofd zit en wat ik er niet uit krijg. Ik heb er nog met niemand over gepraat, maar ik zit er echt mee. Mag ik even bij je te biecht?’

Oom Gerard begint te lachen. ‘Ik neem aan dat je die biecht